

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxid Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.

Llum i telèfon

A començaments de segle els pagesos de Fals van veure aixecar sobre les vinyes i els boscos unes sorprenents estructures metàl·liques, d'on penjaven fils, talment com si fos un estenedor gegantí de roba. Es va dir que per dins dels fils hi passava una energia miraculosa, que tan servia per fer llum, com per fer girar les màquines. Els únics beneficiats d'aquella mostra del progrés van ser els ocells, que de dalt dels fils atalaiaven el terreny i no se'ls escapava res del que passava a sota. Pels pagesos la nova energia passava de llarg, i mentrestant ells seguien caminant darrera la mula i il·luminant les vetllades d'hivern amb una teia o un senzill llum d'oli.

Però un dia la modernitat també va arribar als nostres pobles. Va arribar pel cantó de Rajadell, on l'emprenedor Francesc Selga Mirallas, aprofitant l'estesa de la línia que anava de Manresa a Calaf, va aconseguir el 1923 una concessió per distribuir electricitat a la zona.

A poc a poc, la xarxa de l'Elèctrica Selga es va anar estenent com una teranyina a partir del nucli de Rajadell, i als anys 30 va arribar al Raval d'Oliveres de Fals. Per poder repartir electricitat per les cases, va caldre construir una caseta amb un transformador, que tenia la funció de reduir la tensió fins als 120 volts que requerien els aparells elèctrics dels usuaris. El terreny on es va edificar la caseta era de cal Regueret, i a canvi de cedir-lo, li van fer arribar una línia fins a la casa, convertint-se així en la primera vivenda del poble que va gaudir d'il·luminació amb bombetes d'incandescència. La resta de cases es van meravellar de l'invent, però les ganes de tenir-ne van topat amb l'inconvenient que representava el preu de donar-se d'alta. La majoria de famílies va considerar que 18 pessetes era un preu massa alt, i l'expansió de la xarxa va avançar molt lentament.

L'Ajuntament republicà que va sortir de les urnes el 1934 defensava que l'electricitat no havia de ser un luxe només a l'abast d'uns quants, sinó que tothom havia de poder accedir-hi, però els avatars polítics van fer que l'electrificació de Fals s'endarrerís. L'agost de 1935 es va discutir a l'Ajuntament una proposta dels dos representants de Fals de dotar les cases del Raval d'un enllumenat públic, consistent en vuit fanals. No va prosperar la proposta, perquè es va considerar que el pressupost de 500 pessetes era massa alt. Quan les esquerres van recuperar l'ajuntament van posar fil a

l'agulla. El gener de 1936 el Selga va presentar una factura de 117 pessetes per la instal·lació de llum a l'escola i el febrer del mateix any es van inaugurar cinc punts de llum als carrers del Raval.

Però no va ser fins després del cop d'estat de 1936 que es va poder portar a terme una política d'electrificació massiva a la majoria de cases.

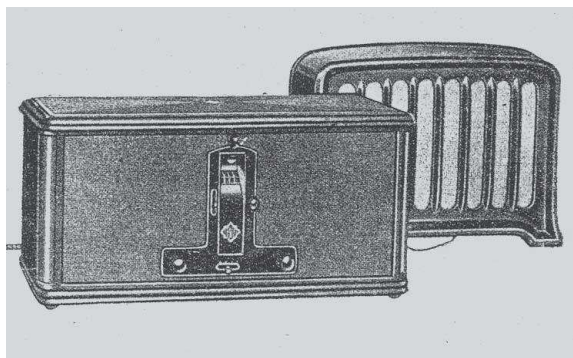
En esclatar la guerra, la companyia elèctrica del Selga va ser intervinguda i va passar a mans de la Companyia Anònima Manresa d'Electricitat, que estava gestionada pels treballadors. A petició de l'ajuntament, la companyia es va comprometre a posar llum a totes les cases que ho demanessin, a un preu raonable.

El desembre de 1936 es va constituir l'Associació de Municipis de la Segarra amb la finalitat de distribuir corrent als pobles de Fonollosa, Rajadell, Aguilar i Sant Pere Sallavinera.

Els veïns del "Ravalet" o Raval de la Creu van negociar conjuntament amb la C.A.M.E. col·lectivitzada, la portada de llum a les seves cases. El propietari més ric de la zona, Salvador Ibáñez, el Jepic, es va desmarcar de la iniciativa. El 20 de gener de 1938 va venir una brigada de la companyia, va plantar 19 pals de fusta i va fer l'estesa dels fils. L'endemà al vespre els veïns ja van poder sopar amb llum artificial. El Jepic es va quedar a les fosques i va trigar un any o dos a tenir electricitat a casa. Quan finalment en va tenir, va contractar un tècnic per fer la instal·lació a l'interior. Segons un rebut que s'ha conservat a cal Jepic, l'electricista va posar quatre bombetes de 15 W, quatre de 10 W i quatre de 25 W. El material i la mà d'obra van costar 1.124 pta.

Un cop acabada la guerra, Francesc Selga va recuperar l'empresa. Segons contenen diversos testimonis, llavors el Selga va reclamar als nous usuaris les despeses de la instal·lació del comptador, amb possibilitat de fer-ho de forma fraccionada. Alguns s'hi van negar, al·legant que ja havien pagat la quota, però davant de l'amenaça de tallar-los el llum, no van tenir més remei que pagar. Perquè l'electricitat era molt llaminera, la gent ja s'hi havia acostumat i no podia passar sense.

Sovint però, fallava el subministrament elèctric. Unes vegades per les restriccions de la postguerra, altres pels atemptats del maquis, i altres per causes naturals, tal com va passar el febrer de 1944, quan un gran temporal d'aigua i neu va fer caure alguns pals i moltes cases van quedar-se cinc dies sense electricitat.

Radio TELEFUNKEN de 40W i altaveu ARCOFON (1930)

Si bé va ser relativament fàcil estendre la xarxa als nuclis de població, més malament ho van tenir les masies i cases aïllades, que van trigar molts anys més en poder disposar d'electricitat. Algunes van recórrer a solucions alternatives. Per exemple, el moliner del Molí de Boixeda va fer instal·lar el 1929 una dinamo, accionada per la força de l'aigua, i que produïa electricitat per les màquines i per il·luminar les dependències del Molí. El 1935, l'amo va comprar un grup electrogen de la marca "Rex", que generava corrent de 24 V i 450 W. Tenia un preu de 3.180 pessetes.

A la Gabriela de Dalt van adquirir un gasòmetre, un aparell que generava gas acetilè fent reaccionar carbur càlcic amb aigua. El gas s'emmagatzemava en una campana o dipòsit i es distribuïa mitjançant tubs a quatre o cinc llums, situats estratègicament en diverses habitacions de la casa.

Després de les bombetes van venir els diversos electrodomèstics, fins arribar a les cases actuals, on tot va elèctric, i si un dia hi ha un tall de corrent tota l'activitat es paralitza. En augmentar el consum van caldre noves línies elèctriques. Així, es va instal·lar una segona línia de torres d'alta tensió en paral·lel amb la primera que travessava pel mig el Pla de Fals. Aquestes línies transportaven l'energia des de la Pobla de Segur i altres punts de producció, fins a l'estació transformadora del Congost de Manresa. El 2005 es van substituir les dues línies per una de sola de 110 KV. Una altra línia molt important creua el terme de nord a sud per sobre dels Plans de Montconill. Val a dir que algunes torres d'aquestes línies van ser objecte de diversos sabotatges per part d'escamots de maquis entre els anys 1950 i 1961.

La gestió de la xarxa va canviar de mans el 2002 i actualment és la Distribuïdora d'Energia Elèctrica del Bages la companyia que cuida de la distribució elèctrica al municipi.

No es pot precisar quina casa va ser la primera de tenir una ràdio. Segurament va ser un dels propietaris, les persones amb més poder adquisitiu i amb més contactes amb l'exterior. El 1931, Salvador Ibáñez, de cal Jepic, va comprar a la botiga "Electro Òptica Antoni Garriga" del

carrer Sobrerroca la primera ràdio del Raval de la Creu. Per l'aparell, les piles i els acumuladors en va pagar 375 pessetes.

Es conta que cal Baumer va ser la primera casa del Raval que en va tenir. També hi havia un aparell al cafè del Tinai. Atrets per la novetat de l'invent molts habitants del poble s'hi acostaven per escoltar les notícies i els programes musicals.

Durant la guerra civil, la ràdio va esdevenir una eina de propaganda molt potent, i les autoritats municipals van procedir a la requisita dels aparells de ràdio en poder de les famílies considerades "faccioses". No obstant això, algunes cases van ocultar la ràdio, i a les nits es reunien d'amagat per escoltar les emissions de l'Espanya Nacional, en particular les proclames del general Queipo del Llano a través de Radio Verdad.

Un altre dels invents del segle XX que han canviat més les relacions humanes i el mode de vida ha estat el telèfon. Igual que l'electricitat, el govern de la República es va proposar fer-lo arribar a tots els racons del país.

L'alcalde Valentí Ibáñez va fer a finals de 1936 una gestió a Barcelona, a la seu de la Companyia Telefònica, per mirar d'aconseguir que possessin un telèfon públic a Fonollosa i un altre al Raval de Fals. Ho deuria aconseguir, perquè el desembre es van pagar 2.500 pessetes per la línia de Rajadell a Fals.

El primer aparell es va posar a cal Baraldès, un punt on hi passava molta gent, ja que hi havia la botiga. Aquest telèfon públic va funcionar satisfactòriament fins que el 1953 els Baraldès van marxar i van deixar la casa tancada.

El 1956 es va traslladar el telèfon públic a cal Francisquet. La companyia va instal·lar una petita centraleta de cinc línies, i es va encarregar de la feina de telefonista la Marina Torras. La inauguració es va fer el 24 de juny de 1956 i va consistir en una trucada de l'Alcalde al Governador Civil de la Província, a qui li va agrair les gestions. Els tres primers abonats van ser cal Tinai, amb el número 1, el Molí de Boixeda, amb el 2, i cal Jep Gran, amb el 3. Uns anys després s'hi van apuntar cal Janet i cal Esquerrà (de Rajadell). Es donava servei set dies a la setmana, fins a mitja nit, i la Marina també recollia encàrrecs i passava avisos urgents a les cases que no tenien telèfon.

Uns anys després es va ampliar la centraleta fins a un màxim de 50 abonats. Totes les trucades passaven per l'operadora, la qual les desviava, mitjançant uns cables de connexió, al seu destinatari. Les trucades a fora o "conferències" eren complicades i de vegades calia esperar el torn durant hores.

La Marina portava la comptabilitat i un registre de les trucades. La Telefònica li pagava 20 cèntims de pesseta per cada connexió.

A començaments de la dècada dels 80, es va posar una central automàtica i la telefonista, després de molts anys de servei al poble, es va jubilar.